

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI INNOVATSION PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLASH IJTIMOY MUAMMO SIFATIDA

*Xolmo‘minova A.Z.
TerDPI, o‘qituvchi*

Tayanch so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, pedagogik faoliyat, innovatsiya, innovatsion faoliyat, kompetentlik, kasbiy kompetentlik, pedagogik kompetentlik, mutaxassislik, professional ta‘lim, intellektual ta‘lim.

Ключевые слова: начальное образование, педагогическая деятельность, инновация, инновационная деятельность, компетентность, профессиональная компетентность, педагогическая компетентность, специализация, профессиональное образование, интеллектуальное образование.

Key words: primary education, pedagogical activity, innovation, innovative activity, competence, vocational competence, pedagogical competence, specialization, professional education, intellectual education.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining innovatsion faoliyatga tayyorlashning hozirgi holati, kompetentsiya, uning tarkibiy qismlari, boshlang‘ich ta‘lim sohasida faoliyatni boshlashi lozim bo‘lgan bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash masalalari ko‘rib chiqilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье рассмотрено современное состояние подготовки будущих учителей начальных классов к инновационной деятельности, ее критерии, ее компоненты и части, инновационная подготовка будущих учителей начальных классов, которым предстоит начать работу в сфере начального образования, вопросы активизации.

SUMMARY:

In this article, the current state of training of future primary school teachers for innovative activity, its criteria, its components and parts, innovative training of future primary school teachers who should start working in the field of primary education. issues of activation were considered.

Mamlakatimiz ta‘lim tizimida innovatsion texnologiyalarga asoslangan ta‘lim-tarbiya tizimini takomillashtirish uning milliy zaminini mustahkamlash ijtimoiy faol va malakali raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni jahon talablari darajasiga ko‘tarishga yo‘naltirilgan tadqiqotlar keng ko‘lamda olib borilmoqda. Bo‘lajak o‘qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash jarayonlarini takomillashtirishning pedagogik shart - sharoitlari va imkoniyatlarini

o'rganishga oid tadqiqotlar olib boruvchi nufuzli oliy ta'lim muassasalari va markazlarida bu boradi bir qancha samarali natijalarga erishilmoqda. Shunga ko'ra, ta'lim tizimidagi sifat o'zgarishlari va yuqori samaradorlik, ularning jahon ta'lim talablari bilan mosligi pedagoglarning kelgusi mehnat faoliyatlarida o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini qay darajada amaliyotga tatbiq qilinayotganligiga bog'liqligini belgilaydi.

Zamonaviy sharoitlarda tobora ortib borayotgan pedagogika sohasining maqomi va mazkur yo'nalishdagi malakali mutaxassislariga bo'lgan talabning ortib borishi, oliy pedagogik ta'limning yaxlit tizimida ularning innovatsion - pedagogik tayyorgarligini zamon talablari darajasida modernizatsiyalash zaruratini belgilaydi.

Boshlang'ich ta'limning rivojlanish tamoyillarini tahlil qilish asosida bo'lajak o'qituvchi o'zining maqsadli yo'nalishlari va ishlash metodlariga ko'ra hozirgi kundagi hamkasblariga o'xshamasligi to'g'risida xulosaga kelishimiz mumkin. Ularning asosiy farqi shundaki, bilimlarni yetkazib berishga urg'u qaratmaydi, balki, maqsadini o'quvchilar shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilganlikda namoyon bo'ladi, shuningdek, yangi davr o'qituvchilari rivojlantiruvchi o'qitish texnologiyalariga ega bo'lishadi.

Bizning mamlakatimizda pedagogik innovatikaning rivojlanishi ommaviy ijtimoiy-pedagogik harakat, umumiy o'rta ta'lim maktablari tuzilmasi, maqsadlarining tezkor rivojlanishiga bo'lgan mavjud ehtiyoj va pedagoglarning ulardan foydalana olmasligi o'rtasida ziddiyatning vujudga kelishi bilan bog'liq. Shu munosabat bilan yangi bilimlarga, "innovatsiya", "yangiliklar joriy qilish", "innovatsion jarayonlar", "innovatsion faoliyat" kabi yangi tushunchalarni tushunib yetishga ehtiyoj kuchaydi.

"Innovatsiya" so'zi lotincha so'zdan olingan bo'lib, "yangilash, o'zgarish, biror yangilik kiritish, yangiliklar joriy qilish" ma'nosini anglatadi.

Pedagogik adabiyotlarda ta'lim sohasida innovatsiyaning ikki turi ajratib ko'rsatiladi: birinchi turga keltirib chiqaruvchi ehtiyojga aniq bog'lanmagan yoki innovatsion jarayonlarni amalga oshirish shart-sharoitlari, vositalari va yo'llarining yaxlit tizimini to'liq anglamasdan turib, stixiyali ravishda vujudga keladigan innovatsiyalar kiradi. Bu turdagi innovatsiyalar to'liq ilmiy asosga ega bo'lmaydi, asosan yuzaga kelgan vaziyat talablaridan kelib chiqib empirik asosda yuz beradi. Bu turdagi innovatsiyalarga ko'plab innovatsion jarayonlarni olib kirgan "pedagogik g'oyalar generatorlari", entizuazist o'qituvchilar faoliyatini kiritish mumkin.

Ikkinchi turga pedagogik voqelik faktlarini muntazam o'rganishga va tahlil qilishga moyil bo'lgan o'qituvchi-novatorlarning, o'qituvchi-tadqiqotchilarning

puxta o‘yangan, maqsadga yo‘naltirilgan, ilmiy jihatdan asoslangan faoliyati mahsuli bo‘lgan innovatsiyalar kiradi. Ular o‘zlarini juda ko‘p marotaba tekshirib ko‘rishadi va muammoni yechish modellarini yaratishadi. Natijada, ular o‘zlarining g‘oyalari haqida gapirishni boshlaganlarida bu g‘oyalar oddiy faraz, qiziqarli topilma, usul, o‘ziga xos yechim, uzoq davom etgan tadqiqiy izlanishlar sifatida emas, balki, pedagogik qoida sifatida o‘rtaga tashlashadi.

Amaliyotning ko‘rsatishicha, har qanday innovatsiya me‘yoriy faoliyat doirasidan chetga chiqadi va olg‘a intilishga harakat qiladi. Lekin shu bilan birgalikda avvalgi tajribalarga e‘tibor qaratish, faoliyatni mavjud tajriba bilan solishtirish kerak bo‘ladi. Innovatsiyalar odatda bir necha muammolar kesishgan paytda vujudga keladi va mutlaqo yangi masalalarni hal qiladi, pedagogik jarayonni uzluksiz yangilanib borishiga olib keladi.

“Yangiliklarni kiritish” tushunchasini biz ham yangilik, ham ana shu yangilikni amaliyotga joriy etish jarayoni sifatida ta‘riflaymiz. Yangilik – bu alohida olingan shaxs uchun yangi bo‘lgan g‘oyadir, bu g‘oya ob‘ektiv ravishda yangi yoki yangi emasligi ahamiyat kasb etmaydi, biz uni vaqt bo‘yicha – bu yangilik ochilgan payt yoki undan birinchi marta foydalanilgan payt bo‘yicha aniqlaymiz.

Pedagogik yangiliklarning uch ko‘rinishi ajratib ko‘rsatiladi:

1) yangilik deb butunlay yangi va ilgari ma‘lum bo‘lmagan ta‘lim, g‘oyalar va harakatlarni aytishimiz mumkin. Bu kabi tamomila yangi va o‘ziga xos yangiliklar juda kam;

2) eng ko‘p uchraydigan yangiliklarga moslashtirilgan, kengaytirilgan yoki qayta shakllantirilgan g‘oya va harakatlar kiradi, ular ma‘lum muhitda va ma‘lum vaqt oralig‘ida o‘ziga xos dolzarblikka ega bo‘ladi;

3) pedagogik yangiliklar o‘zgargan sharoitlarda maqsadlarni qaytadan qo‘yish bilan bog‘liq ravishda ilgari mavjud bo‘lgan harakatlarning qaytadan yuzaga chiqishi tufayli vujudga keladi, zero, yangi shart -sharoitlar ma‘lum bir ijobiy g‘oyalarning muvaffaqiyatini kafolatlaydi.

Innovatsion jarayon – bu pedagogik yangiliklar, bu yangiliklarni pedagogik hamjamiyat tomonidan o‘zlashtirilishi va ulardan ilmiy asosda amaliyotda samarali foydalanishning o‘zgarib boruvchi yaxlitligidir.

Innovatsion jarayon mikrotuzilmasini ko‘rib chiqqan holda olimlar yangiliklar joriy qilishning “hayotiylik bosqichi” tamoyilini qayd etib o‘tadilar, chunki yangiliklar joriy qilish vaqt davomida kechadigan jarayondir. Bu jarayonda faoliyat turlari bo‘yicha yangilikni yaratish va amalga oshirishni ta‘minlovchi bir qator bosqichlar mavjud bo‘ladi.

Birinchi bosqich – yangi g‘oyaning tug‘ilishi va yangilik tamoyilining vujudga kelishi, uni shartli ravishda “ochilish bosqichi” deb atash mumkin. Bu bosqich odatda fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlar natijasi hisoblanadi.

Ikkinchi bosqich – ixtironing yaratilishi, ya’ni qandaydir ob’ektda o‘z ifodasini topgan moddiy yoki ma’naviy mahsulot – namuna.

Uchinchi bosqich – yangilikni joriy qilish, bunda yangilik amaliyotda sinab ko‘riladi va oxiriga yetkaziladi; bosqich yangilikdan barqaror samara olish bilan yakunlanadi.

To‘rtinchi bosqich – yangilikning tarqalishi, ya’ni keng ko‘lamda joriy qilinishi, yangilikning boshqa sohalarga ham kirib borishi.

Beshinchi bosqich – yangilikning aniq bir sohada hukmronlik qilishi, muqobil yangilikning yuzaga kelishi ro‘y beradi. Bosqich yana ham samaraliroq yangilik bilan almashtirilishi orqali yakunlanadi.

Oltinchi bosqich – yangi mahsulot (g‘oya) bilan almashtirilishi munosabati bilan yangilikdan foydalanish ko‘lamining qisqarishi .

Bizning fikrimizcha, innovatsion jarayonning ushbu navbatma-navbat bir-birining o‘rnini bosuvchi bir necha bosqichli tuzilmasi uni haqiqatda amalga oshirishning soddalashtirilgan sxemasini aks ettiradi.

Aniq bir innovatsion jarayon ko‘rib chiqilgan barcha bosqichlarni qat’iy ketma-ketlikda va uzluksizlikda o‘z ichiga olishi shart emas. Shunday bo‘lsa-da, keltirilgan bosqichlarning davomiyligi turlicha bo‘lishi va ular o‘zaro kesishishi mumkin.

Pedagogik innovatsion faoliyat – printsiplial ravishda pedagogik jamoa tomonidan amalga oshiriluvchi maqsadga yo‘naltirilgan harakatlar, ijod va turmush tarzidir. Bu pedagoglarning tashabbusi (yangi g‘oyalari, loyihalari, rejalari, aniq bir harakatlari va boshqalar) bo‘lib, bu tashabbus tashabbuskorlarning o‘zlariga va ana shu tashabbusda ishtirok etishni istaganlarga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Bu joriy vaziyatga jonli ta’sir etuvchi, jarayonning barcha ishtirokchilari, eng avvalo, uning tashabbuskorlari ongi va tushunchalarining o‘zgarib borishini nazarda tutuvchi pedagoglarning ijod va turmush tarzidir.

Biz innovatsion faoliyatni ta’lim muassasalarini rivojlanish rejimidagi faoliyatining bir jihati sifatida tasavvur qilamiz. Innovatsion faoliyat deganda, ijobiy sifat o‘zgarishlari bilan tavsiflanuvchi ma’lum bir bosqichlar ketma - ketligi tushuniladi. Bu faoliyat aniq bir ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda tan olingan standartni ifoda etuvchi me’yordan chetga chiqishni, muqobil me’yorlarni joriy etishni, boshqa sohalardagi me’yorlardan foydalanishni nazarda tutadi.

U rivojlanish uchun kerak bo‘lgan vositalar to‘plamini ta‘minlaydi, pedagogik voqelikni ongli ravishda o‘zgartirishni nazarda tutadi.

Pedagogning innovatsion faoliyati bo‘lajak o‘qituvchining ijod jarayoni va butun pedagogik jamoaning ijod jarayoni bilan uyg‘unlashgan holda olib borilishi kerak. Pedagogning ijodiy harakatlari butun jamoaning izlanishlari bilan muvofiqlashtirilmasa, pedagogik yangiliklar joriy qilish yaxlit, sermahsul jarayon bo‘la olmaydi. Shunga ko‘ra ta‘lim muassasalarida innovatsion faoliyatga zaruriyat tug‘iladi. Bu faoliyat hamisha ziddiyatli bo‘lib, uning o‘zi ziddiyatlarni keltirib chiqaradi va bu ziddiyatlarni hal etish orqali rivojlanib boradi. Demak, maktab xodimi – innovator “xavfsiz sinovlar o‘tkazish” psixologiyasining bilimdoni bo‘lishi kerak.

Bundan tashqari pedagogik nashrlarda ko‘p marta qayd etilganidek, maktabni o‘zgartirish borasidagi harakatlarga nafaqat alohida odamlar tomonidan, balki bu birmuncha xavfli – o‘qituvchilar jamoasi tomonidan kasbiy guruh sifatida ko‘rsatilayotgan qarshilikni ham e‘tiborga olish kerak. Shuning uchun ham maktabda o‘zgartirishlar jarayonini boshlash g‘oyasiga ishonqiramay qarashlari, keyinchalik uning yo‘lini to‘siq qo‘yishlari mumkin. Albatta, o‘qituvchilarning innovatsion jarayonga kerakli munosabatini qandaydir vaqt davomida ishontirish, me‘yoriy yondashuv va majburlash orqali ta‘minlash mumkin.

Bo‘lajak o‘qituvchini aniq maqsadni ko‘zlagan holda innovatsion faoliyatga tayyorlash – bu yaxlit, bir jarayon. U o‘zaro bog‘liq va bir - biri bilan shartlangan davrdan tashkil topgan. Oliy ta‘lim muassasalarida o‘qish va tarbiyalash, shuningdek, maxsus muassasalarda o‘qish va maktabdagi amaliy pedagogik faoliyatning o‘zaro almashib kelishi asosida tashkil qilingan. Qayd etib o‘tilgan davrlarni o‘qituvchi shaxsini bosqichma - bosqich rivojlantirib borishning yaxlit jarayoniga birlashtirilishi - uni innovatsion faoliyatga kiritishning asosidir. Ammo bizning tadqiqotimiz uchun bu davrlarning birinchisi muhimroq, chunki bo‘lg‘usi o‘qituvchining kasbiy shakllanish jarayoni innovatsion faoliyat tuzilmasini modellashtirgan holda oliy ta‘lim muassasalarida o‘qitish shart - sharoitida muvaffaqiyatli va to‘laqonli kechadi.

Yuqorida keltirilgan tahlillar innovatsion faoliyat tushunchasi mazmunini quyidagicha talqin etish imkonini berdi: innovatsion-pedagogik faoliyat – pedagogik jamoa tomonidan amalga oshiriluvchi maqsadga yo‘naltirilgan harakatlar, ijodkorlik, izlanuvchanlik, bilimdonlik, muloqotchanlik, innovatsion faollik, tashabbuskorlik va o‘z ustida muntazam ishlash va kreativlikka kasbiy-motivatsion yo‘nalganlik hamda majmuaviy muammolarni hal etishga qaratilgan faoliyat mahsuli hisoblanadi.

Uzluksiz ta'lim tizimida kasbiy - tadqiqiy va kasbiy-pedagogik jihatlar aniq ajralib turadi. Markaziy o'rinda nafaqat pedagogik izlanishning predmetli mazmunini, balki o'qituvchining innovatsion faoliyatda ishtiroki shaklini ham qaytadan yaratish imkonini beruvchi kasbiy-pedagogik jihat turadi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash muammosi ma'lum maqsadlarga bo'ysunuvchi bir necha o'zaro aloqador va funktsional komponentlarni o'z ichiga olgan tizim sifatida ifodalanib, mazkur tizimda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik va psixologik xususiyatlari loyihalandi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash ijtimoiy-gumanitar, psixo-pedagogik, tabiiy-ilmiy, kasbiy tayyorgarlik bilan bog'liqligi metodologik yondashuv asosida tahlil qilindi.

Adabiyotlar:

1. Абдукаримов Х. Профессиональное воспитание личности учителя в процессе непрерывного педагогического образования: Автореф. дисс. ... докт. пед. наук. - Т., 1997. - 46 с.
2. Адизов Б. Бошланғич таълимни ижодий ташкил этишнинг назарий асослари: Пед.фан.док.... дисс. - Т., 2002. - 276 б.
3. Азизходжаева Н.Н. Педагогические технологии и педагогическое мастерство: Учебное пособие для магистратуры всех специальностей. - Т.: «Чулпан», 2005. - 200 с.
4. Ахлиллоев Т.А. Формирование профессиональной компетенции будущих педагогов в условиях вузовского образования / Известия ВУЗов Кыргызстана. . - №15. 2018. - С. 121-124.
5. Морозов Е.П., Пидкасистий П.И. Подготовка учителей к инновационной деятельности// Сов. Педагогика, 1991. - №10. - С. 83-93.
6. Поташник М.М., Хомерики О.Г. Структуры инновационного процесса в образовательном учреждении //Магистр, 1994. - №5. - С. 25-29.
7. Кабдикаиров К.К., Монахов В.М. Педагогическая технология проектирования учебного процесса // Вестник КазГУ. - Алма-Ата, Педагогические науки, 1998. - №1. - С. 52-54.